

AZERBAJCAN ÇOCUK EDEBİYATINDA

ABDULLA ŞAİK

DR. ALİ EROL

XIX. yy.'ın son çeyreği ile XX. yy.'ın başları, Azerbaycan edebiyatı için çok sesliliğin başladığı yıllar olmuştur. Zira bu dönemde yaşanacak olan siyasî, iktisadî ve sosyal gelişmeler, edebî hayata yeni bir istikamet kazandırmış, Azerbaycan edebiyatı gerek muhteva, gerek şekil, gerekse anlayış açılarından tarihinin en hareketli yıllarını yaşamaya başlamıştır. Bu arada, söz konusu gelişmeler yıllardır ihmal edilmiş olan bir edebî sahayı, çocuk edebiyatı sahasını da olumlu yönde etkilemiş, yaşanan tartışmalar, alınan karar ve uygulamalar neticesinde Azerbaycan çocuk edebiyatının temelleri atılmıştır.

Bu anlamda Celil Memmedkulizade, Aliekber Sâbir, Abbas Sehhet, Abdürrehim Hakverdili, Reşidbey Efendizade, Süleyman Sani Ahundov, Sultan Mecid Genizade, daha sonraki yıllarda ise Fuad Tanrıverdiyev, Sabir Memmedzade, Zaid Halil, Memmed Aslan, Tevfik Mirze, Elesker Eloğlu gibi şair ve yazarlar, özellikle XX. yy.'ın ilk yarısında şekillenmeye başlayan Azerbaycan çocuk edebiyatının önde gelen isimlerinden olmuşlardır.

Ancak sanat hayatının her iki safhasında da sürdürdüğü mücadele ile söz konusu sahada bir ekol hâline gelmiş olan Abdulla Şaik, Azerbaycan çocuk edebiyatı denildiğinde ayrıca değerlendirilmesi gereken bir yazar olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira tanınmış tentikçilerden Mirze İbrahimov'un: "*Azerbaycan uşaq ve gencler edebiyatının inkişafı, üzvi olaraq Abdulla Şaiqin adı ile bağlıdır.*"¹ şeklindeki sözleri ile bilhassa vurguladığı gibi Şaik,: "*1906-cı ilden başlayaraq ömrünün son günlerine qeder ara vérmeden uşaqlar ve yéni yétmeler*

¹ Mirze, İbrahimov, "Abdulla Şaiq'in Yaradıcılığı ve Be'zi Xüsusiyyetleri Haqqında", *Abdulla Şaiq-Eserleri I* (Tertib ve Qeydler: Kamal Talıbzade), Azer Neşr., Bakı, 1966., s. 12.

üçün müxtelif janrlarda birbirinden qözel, yüksek terbiyevi ehemiyeti olan ve héç bir zaman aktuallığını itirmeyecek eserler”² meydana getirmek sureti ile Azerbaycan çocuk edebiyatının günden güne filizlenip yeşermesine rehberlik etmiş en mühim kültür ve sanat adamlarındandır.

Bu çalışmamızda, Abdulla Şaik’in Azerbaycan çocuk edebiyatındaki yere ve önemini ele alacağız. Ancak daha önce, o yıllarda ülkede yaşanmakta olan birço siyasî, iktisadî ve kültürel kargaşaya rağmen yazarı bu sahaya yönlendiren gelişmelere kısaca da olsa göz gezdirmeyi uygun görüyoruz.

1813 Gülistan ve 1828 Türkmençay anlaşmaları akabinde başlayan Rus işgalleri ile birlikte bütün Kafkasya’da ve özellikle de Kuzey Azerbaycan’da, siyasetten kültürel çalışmalara kadar hayatı bütünüyle kapsayan hemen her sahada fevkalâde bir hareketlilik yaşanmaya başlamıştır. Bu gelişmelerde Fransız İhtilâli’nin Avrupa’daki tesirleri ve Rusya’da cereyan eden yenilikçi hareketlerin, yine Rusya tarafından sürgün olarak gönderilen “Dekabristler”³ ce Tiflis’e taşınması büyük rol oynamış, Dekabristler, siyasî ve kültürel çalışmaları ile bölgedeki aydınları etkilemişler, onlara yeni bakış açıları kazandırmışlardır. Asrın ilk çeyreğinden itibaren yaşanmaya başlanan söz konusu hâdiseler çok geçmeden edebî hayattaki akislerini bulmuş ve Azerî edebiyatı özellikle ikinci yarıdan itibaren tarihinin en bereketli günlerini yaşamaya başlamıştır: “XIX. yy. Azerbaycan edebiyatı tarihte birçok edebiyatlarda olduğu gibi çiçeklenme devri kabul edilir. Bu devir hem tarih bakımından hem de medeniyet ve edebiyat bakımlarından Azerî Türkçesinin şekillenmesi cihetinden büyük ehemmiyete maliktir”⁴.

Fakat yeri gelmişken hemen ifade etmek gerekir ki, gerek millîlik vasfı, gerekse çağdaş değerler açılarından ilerisi için alt yapı oluşturacak olan bu ilk çalışmalardan sonra Azerbaycan edebiyatının çehresini değiştirecek olan asıl yeni-

2 Memmed, Cefer, “Işıqlı Ulduzlardan Biri”, *Kommunist*, Bakı, Dékabr 1981, s. 3.

3 Dekabrist, 1828 Aralık ayında, Rusya’da Çarın yetkilerini sınırlandırmak maksadıyla isyan girişiminde bulunanlara verilen bir addır. Aralarında Doğu Avrdupalı’ların da bulunduğu Dékabristler’in bu hareketi rejim tarafından kanlı bir şekilde bastırılmış, onların bir kısmı idam edilmiş, bir kısmı da, Kafkasya ve Sibirya’ya sürülmüştür. Kafkasya’ya gelenler çalışmalarını bu bölgede de sürdürmüşler, fikirleriyle Azerî aydınları etkilemişlerdir.

4 Prof. Dr. Samir Kazımoğlu, *Türk Topulukları Edebiyatı I*, Ecdâd Yay., Ankara, 1994. s. 125.

likler, XX. yy.'ın başlarından itibaren kendini göstermeye başlar. Bu yıllarda edebiyat dünyası, kendisini bir anda birbiri ardınca patlak vermeye başlayan sosyal, siyasî ve iktisadî hâdiselerin merkezinde bulur; “toplum için sanat” anlayışı rağbet görmeye başlar. Edebiyatın sosyal hayatla olan münasebeti, “realizm” kavramının giderek daha da öne çıkmasına sebep olur. . Mevcut rejimin katı tutumuna ve adaletsiz uygulamalarına tepki göstermeye başlayan Azerî aydınlar, her vesile ile bu yöndeki fikirlerini eserlerine yansıtarak düzenin değişmesi gerektiğini dile getirmeye başlarlar. Celil Memmedkulizade, Aliekber Sâbir, Mehmed Said Ordubadî, Abdürrehim Hakverdili, Necefbey Vezirli gibi yazarların değişmeyi arzulayan fikirleri, Azerbaycan edebiyatında, “İnkılâpçı-Demokratik edebiyat” adı ile anılacak olan yeni bir edebî anlayışın ortaya çıkmasına sebep olur. İnkılâpçı Demokratikler, hedefledikleri yeni düzeni geniş kitlelere ulaştırmak amacıyla matbuatın bütün imkânlarını seferber ederler. Aynı yıllarda birbiri ardınca yayın hayatına giren dergi ve gazeteler, XX. yy. Azerî edebiyatının şekillenmesinde aktif rol oynayarak, Azerbaycan kültür hayatına yeni bir çehre kazandırır.

1905 İhtilâli ile birlikte yeni bir döneme giren Azerî edebiyatın yön veren bir diğer grup da “Romantikler”dir. Daha çok *Hayat*, *Füyuzat*, *Şelâle*, *İkbâl* gibi periyodik yayınlar etrafında toplanan bu gruptaki şair ve yazarların temel meselesi, Azerbaycan halkının hür yaşama arzusunu terennüm etmek, onun maneviyatını güçlü kılmak ve böylece verilmekte olan bağımsızlık mücadelesini kültürel anlamda desteklemek olmuştur. Fakat şu noktayı hemen belirtmek gerekir ki, Azerbaycan’a Türkiye ve Rusya olmak üzere iki koldan giren Romantizm, kaynağına bağlı olarak, farklı telâkkilere yol açmıştır. Bu anlamda birinci grupta yer alanlardan İbrahim Tahir Musayev, Ağa Dadaş Cevherizade Münirî, Ali Abbas Müznib, Abdülhalık Gafurzade, Seyyid Zerger gibi isimler daha çok epik, tarihî çalışmaları ile milliyetçi bir söylem içine girmişler, 1918’e kadar dalga dalga yayılarak gelişecek olan “Türkçülük” düşüncesinin geniş kitlelere yayılmasını sağlamışlardır. Aynı yıllarda, Hüseyin Câvid, Mehmed Hadi, Abbas Sehhet, Ahmed Cevad ve Abdulla Şaik gibi isimler ise tarihî konulara yer vermekle birlik-

te daha güncel meselelere yönelmişler, yeniliğe açık tutumları, Halk şiiri ve diline gösterdikleri hassasiyetleri ile Azerbaycan Romantik edebiyatının diğer kavadını oluşturmuşlardır. Bu ikinci grupta yer alan isimler siyasî anlamda temkinli bir yol izledikleri için diğerlerine nispetle daha etkili olmuşlar ve çalışmalarını sonraki yıllarda da sürdürerek Azerbaycan edebiyatının gerçek romantikleri olarak değerlendirilmişlerdir.

Aynı dönem içerisinde, benzeri ideallere sahip olmakla birlikte, geleceğin toplumunu yaratma çabasında olan diğer bir grup ise “Maarifperver-Realistler”dir. Bu grupta yer alan isimler yöntem açısından farklı bir yol izleyerek daha çok eğitim ve terbiye meselesini ön plâna çıkarmışlardır⁵. Bir başka ifadeyle, İnkılâpçı Demokratikler ve Romantikler yenilikçi fikirlerini basın vasıtasıyla yaymaya çalışırken, çoğunluğu aynı zamanda eğitimci olan söz konusu yazarlar, 1905’ten sonra sayısı hızla artmaya başlayan okullara yönelmişlerdir. Zira bağımsızlık kavramının sıkça telâffuz edilmeye başlanması ve millî duyguların giderek daha geniş kitleleri etkiliyor hâle gelmesinden endişe duyan Rus hükûmeti, kendi çıkarlarına hizmet etmek üzere istihdan edilecek memurları yetiştirmek için Nuha, Bakü, Gence gibi merkezî bölgelerde okullar açmaya başlamış, bu okulların Rusya’nın gizli emellerini hisseden halk tarafından tepki ile karşılanması, eğitim açısından asrın ihtiyaçlarını karşılayacak alternatif çözümleri gerekli kılmıştır. Bunun üzerine milletin kültürel birikimlerini, tarihini dil ve edebiyatını yakından tanıyan Azerî aydınlar, özel okullar açmak suretiyle problemi çözmeye çalışmışlardır.

Eğitim, öğretim, terbiye, yeni nesil gibi kavramların öne alındığı bu yıllarda, Çar hükûmetinin katı tutumu yüzünden geleceğe yönelik fikirlerini pratik hayata taşıyamamış olan eğitimci yazarlar, pozitif bilimlerin esas alındığı müfredat programları hazırlamaya ve bu müfredatı açtıkları okullarda uygulamaya başlamışlardır. Kendilerine “Maarifçiler”⁶ adı verilen aydınların yetişmesini sağla-

5 Celâl Mir - Hüseyinov F., *20-Esr Azerbaycan Edebiyatı*, Qızıl Şerq Metb., Bakı, 1974, s. 199.

6 1905 İhtilâli’nden sonra Azerî toplumunu eğitim yolu ile geleceğe hazırlamayı amaç edinmiş yazarlar grubuna verilen addır. Maarifçiler, daha çok yeni neslin terbiyesini ön plâna çıkarmışlar, çağdaş bir Azerbaycan’ın ancak eğitim yolu ile kurulabileceğine inanmışlardır. Süleyman Sani Ahundov, Genizade Sultan Mecid, Reşidbey Efendiyev ve Abdulla Şaik Talıbzade gibi isimler grubun en faal şahsiyetlerindendir.

cak olan ve eski sistemlerin yanında “Usûl-ı Cedid” adı altında Avrupa’dan alınan metotların uygulanacağı bu okullarda, Ahundzade, Vâgıf, Şirvanî, Puşkin, Gorki, Shakespeare ve diğer klâsiklerin eserleri okutulmuş, hatta uygulanmakta olan müfredatın muhtevası *Hayat* ve *Molla Nasreddin* dergilerinde uzun uzun tartışılmış, bu polemikler, eğitim, okul-aile iş birliği ve terbiye konularında yeni fikirlerle birlikte yeni çalışmaların ortaya çıkmasını sağlamıştır: “*Maarifperver réalistler en çox aile-meişet mövzusunı qeleme alır, her şeyden evvel maarif mektebi tebliğ édirdiler. Maarif ve medeniyyetin inkişafını milli intibah üçün hetda ictimai alemde münasibetleri düzeltmek üçün esas vasite sayır, ictimai ziddiyetlerin helli üçün çıxış yolunu bunda görürdüler...*”⁷

Yüksek ve mukaddes hisleri yeni nesle aşılıyarak, gençleri medenî metotlarla yetiştirmeyi hedefleyen söz konusu çalışmalar kısa sürede mahsulünü vermiş ve dikkatlerin bir anda, yıllarca ihmal edilmiş olan çocuk edebiyatına çevrilmesine sebep olmuştur. Celil Memmedkulizade, Abdürrehim Hakverdili, yine eğitimci ve pedagoğ kişilikleriyle Reşid Bey Efendizade ile Abdulla Şaik Talıbzade gibi şahsiyetler, yeni neslin terbiyesi konusunda kendilerini sorumlu hisseden isimler olarak bu yıllarda çocuklara yönelik eserler yayımlamaya başladılar. Yapılan bir dizi ön hazırlıktan sonra *Debistan* (1906), *Rehber* (1909) ve *Mekteb* (1911) adlı çocuk dergileri, sayfalarını devrin öğretmen, yazar ve bu sahaya ilgi duyan diğer okuyuculara açarak yayın hayatına katılırlar. Özellikle faaliyetlerine uzun mücadelelerden sonra başlayabilen *Mekteb*, Süleyman Sani Ahundov ve Abdulla Şaik gibi maarifçilerin desteğini de alarak çocuk edebiyatı adına önemli atılımlarda bulunur. Ayda iki kez çıkan bu dergi, bir ilki gerçekleştirerek, Halk edebiyatından Yeni edebiyata, oradan tüm Dünya edebiyatlarına kadar çok zengin bir kültürel malzeme ile başta çocuklar olmak üzere geniş bir okuyucu kitle-sini muhatap almıştır. Gerçi daha önceki yıllarda yayın hayatına katılmış olan *Ekinçi*, *Ziya*, *Keşkül*, *Şark-i Rus* gibi periyodikler eğitim meselesi ve çocuk terbiyesi hususuna, zaman zaman da olsa yer vermemiş değıllerdir. Ancak Azerbaycan çocuk edebiyatının gerçek anlamda inkişafı, sözünü ettiğimiz bu üç der-

7 Qara Namazov, *Azerbaycan Uşşaq Edebiyyatı*, Maarif Neşr., Yéni Kitab Metb., Bakı, 1984, s. 85.

ginin faaliyetleri ile sağlanmıştır. M. Aliekber Sâbir, Abdulla Şaik, Abbas Sehhet, Süleyman Sani Ahundov, halk mekteplerindeki müfettişlik göreviyle eğitimin gelişmesinde büyük pay sahibi olan Sultan Mecid Ganizade gibi yazarlar, bu yöndeki çalışmalarını, daha çok söz konusu dergilerin yayın hayatına girmesinden sonra neşretmişlerdir. Sâbir'in *Mekteb Sevgisi*, Sehhet'in *Ana ve Oğul*, *İt ve Gölgesi*, *Veten*, Fuad Efendizade'nin *Qelem* ve Abdulla Şaik'in *Ananın Oğluna Laylay Demesi* gibi didaktik eserleri, okuyucu ile ilk kez bu dergilerin sayfalarında buluşmuşlardır⁸.

Aynı dönem içerisinde, çalışmalarının büyük bir bölümünü çocuk terbiyesi, okul-aile iş birliği gibi konulara ayıracak olan Abdulla Şaik Talıbzade, bu sahadaki gayretlerini hayatının sonuna kadar belli bir prensip çerçevesinde sürdürmüş olması bakımından ayrı bir yer tutar.⁹ Çocuklara yönelik edebî çalışmaların yetersizliğini, Azerbaycan edebiyatı adına büyük bir eksiklik olarak gören Şaik, sanat hayatının büyük bir bölümünü bu eksikliğin giderilmesine hasretmiş, özellikle manzum nitelikteki çalışmaları ile çocuk edebiyatının geliştirilmesinden büyük rol oynamıştır.

Azerbaycan'da daha çok çocuk edebiyatı adına verdiği mücedele ile tanınan, sanatsal ve pedagojik faaliyetlerinin yanı sıra bu konudaki telkinleri ile de birçok edibin ilgisini çocuk edebiyatı sahasına çekecek olan Şaik, 12 Şubat 1881'de Tiflis'te doğmuş, öğrenimini Tiflis ve Horasan'da tamamlamış, 1902 yılında Bakı'de Türkçe öğretmeni olarak göreve başlamıştır. Skolastik sistem yerine "Usûl-ı Cedit" adı verilen yeni müfredat programlarının hazırlanması, millî şuur anlayışı içerisinde hazırlanan ilk ders kitaplarının yazılması ve yine ilk millî sınıfların açılması gibi birçok düzenlemeye rehberlik etmiş olan Şaik, 32 yıl sürecek olan öğretmenlik hayatı boyunca; Ruhulla Ahundov, Memmed Arif, Süleyman Rüstem, Mehdî Hüseyin, Niyazi Yusuf Memmedaliyev, Fuad Efendiyev, Süleyman Vezirli, Tağı Şahbazî, Adil Efendiyev, Efrasiyab Bedelbeyli gibi Azerbaycan'ın gelecekteki birçok önemli ismini siyasî ve kültürel hayata kazandırdı.

8 Qara Namazo, a.g.e., S. 20.

9 Cefer Xendan, "Abdulla Şaiq", *Kommunist Qezeti*, III. İnternational, Bakı, 27 Fevral 1944.

mıştır. Roman, hikâye, piyes, şiir, makale, hatıra gibi hemen bütün türlerde çok sayıda eser vererek toplumu ile bütünleşmiş olan Şaik, sanatçı kişiliğini eğitim sahasındaki yeteneği ile birleştirmiş çok yönlü bir sanat adamı olarak Azerbaycan çocuk edebiyatının ön safhalarındaki yerini almıştır.

İlk edebî faaliyetlerine Rus edebiyatından yaptığı çeviriler ve Fuzûlî etkisinde yazdığı gazellerle başlayan Şaik, asıl sanat çizgisini 1905 ihtilâlden sonra yakalamıştır. Bu yıllardan sonra, yaşanan siyasî çekişmelerin sosyal hayatta yarattığı tahribat, insan aklına ve geleceğe olan inanç, insan ve vatan sevgisi, milletçe yükselme arzusu, çalışana muhabbet, hümanizm, adaletsizliğe itiraz ve toplumsal saadet anlayışının subjektif terennümü, onun eserlerinin ana karakterini teşkil etmiştir.

Hemen hemen her yaştaki okuyuculara yönelik manzum ya da mensur eserleri ile döneminin en üretken yazarlarından olan Şaik'in bugün için üzerinde durulan en önemli vasıflarından biri, hatta birincisi, onun Azerbaycan çocuk edebiyatının kurulmasında oynadığı aktif roldür. Zira Şaik Azerbaycan'da çocuk eserleri hakkında yıllardır süregelmekte olan yanlış kanaatleri yıkarak dikkatleri bu sahaya yönlendiren Sabir ve Sehhet gibi birkaç isim arasında gösterilmektedir.

Modern anlayışının kurulması ve yerleşmesine kadar daha çok klâsik edebiyat tesiri altında gelişme gösteren Azerî edebiyatında çocuk, XX yy.'ın başlarına kadar pek kaale alınmamış, edebî çalışmalarda muhteva dışı bırakılmıştır. Bu yaklaşımın en önemli sebebi ise, söz konusu anlayışın çocuğa bakış açısıyla açıklanabilmektedir. Zira klâsik edebiyat anlayışında çocuk bir enik olarak değerlendirilmiş ve çocuk eserlerine rağbet edilmemiştir¹⁰.

Klâsik devrin bittiği, yeni edebî anlayışın yerleştiği XX yy.'ın başlarında ise çocuk edebiyatı sahası bu kez bir başka düşüncesinin etkisiyle ihmal edilmiştir. Zira bu yıllarda da genel kanaat, çocuk eserlerinin basit uğraşlar olduğu yönündedir. İşte böyle bir dönemde, söz konusu yaklaşımın yanlışlığına dikkat çeken

10 Türker Acaroğlu, "Çocuk Edebiyatının Tarihçesi", *Türk Dili*, Nu: 231, Ankara, 1970, s. 242.

Şaik, genel temayülün aksine, çocuklara yönelik edebiyatın oldukça zor ve kutsal bir uğraş olduğu fikriyle bu sahaya yönelmiştir. Çocuk edebiyatını lâıyk olduğu yere taşımak için mücadele edilmesi gerektiği fikriyle yola koyulan yazar, bu yöndeki kanaatlerini Tolstoy gibi Rus edebiyatının önemli klâsiklerinden örnekler vererek ortaya koymuş, değişik vesilelerle zaman zaman hayranlığını belirttiği Tevfik Fikret'i örnek göstermiş, onun da zamanında çok eleştirildiğini, küçük düşürülmeye çalışıldığını, ancak sonuçta bu mücadelenin kazanıldığını vurgulayarak meslektaşlarına gayret tekinlerinde bulunmuştur: "*Lakin Fikret o çocuk edebiyatının elinden tutub qoşdu ve qoşdurdu. Arxadan atılan daşlar ona yétişmedi ve onun açmış olduğu cereyanın şuaları altında eski cereyanın qölgeleri qarışib mehv oldu. Eski edebiyat rehberleri béle genc edibin qarşısında eyilerek eskiden beri tutmuş olduqları böyük mövgelerini ona teslim étmek mecburiyetinde qaldılar.*"¹¹

Sanat hayatının büyük bir bölümünü çocukların ve gençlerin eğitime, onları muhatap alan eserler yazmaya hasreden Şaik, Azerbaycan'da çocuk edebiyatının geliştirilmesi için edebiyat dünyasına yen girmiş yazarların bu sahaya özendirilmeleri gerektiğine inanmış, konuşmacı olarak katıldığı toplantılarda, ana okulundan başlayarak her yaşta çocuğun ilgisini çekip bilgisini artıracak manzum ve mensur eserler meydana getirmenin, tercüme eserlerle onlara Dünya edebiyatını tanıtabilecek çalışmalar yapmanın gerekliliğini vurgulamıştır. Zira Şaik'e göre bu yönde yapılması gereken çalışmalar keyfi bir tercih değil, bilâkis son derece önemli bir sorumluluktur ve bu sorumluluğun, edebî hayata aktif olarak katılan bütün yazarlarca paylaşılması gerekmektedir. Çünkü çocukları, edebî çalışmalardan ve diğer kültürel faaliyetlerden seviyeleri doğrultusunda haberdar etmek, hatta onların bu faaliyetlere aktif olarak katılımlarını sağlamak, ülke geleceğine katkıda bulunmak isteyen her aydının üzerine hassasiyetle eğilmesi gereken önemli bir görevdir. Bu sebeptendir ki yazar, gerek öğretmenliğe atıldığı ilk yıllarda, gerekse Azerbaycan'da Sovyet Devri'nin başladığı 1920'den sonra-

11 Abdulla Şaik Talıbzade, "Tofik Fikretin Türk Edebiyatı Tarixinde Ehemmiyeti", *Eserleri IV* (Tertib ve Qéydler: K. Talıbzade, Réd: E. Mirehmedov), Azer Neşr., Bakı, 1977. s. 157.

ki dönemde zaman zaman konuya ilgisiz kalan yazarları eleştirmekten de geri durmamıştır. Çünkü o yıllarda çocuk eserlerini büyük bir iştahla bekleyen geniş bir okuyucu kitlesi olmasına rağmen bu saha boş bırakılmakta, bu da Azerbaycan edebiyatının gerçek anlamda gelişmesine mani olmaktadır. Oysa ideal bir nesil yetiştirilmesi ve onun vatanseverlik gibi ulvî değerlerle terbiye edilmesi hususunda edebiyatın tartışılmaz bir fonksiyonu vardır ve bu gerçeğin asla göz ardı edilmemesi gerekmektedir. “*Biz démek istemirik ki, onlar edebi yaradıcılıqlarını tamamiyle uşaqalara hesr étsinler. Lakin her bir yazıçı néçe olursa olsun ilde uşaqalar üçün héç olmazsa bir iki eser yazmalıdır. Yazıçılarımızın eserleri uşaqalara qehremanlık, vetene sedit kimi müqeddes hissleri aşılmalıdır.*”¹²

Ayrıca ortaya konulan bu eserlerin edebî dünyaya mal edilebilmesi için tanıtım çalışmalarına ihtiyaç duyulacaktır ki, eser üzerinde yapılacak tenkitler, onun daha büyük kitlelere ulaşmasını sağlayacaktır. “*Lakin bizim işimizde kesirler de vardır. Bu kesir birinci növbede uşaq edebiyatına lazım-i diqqetin vérimemesindendir. Uşşaqalar üçün yazılan eserlerin müzakiresi zeif şekilde aparılır, çap olunan eserler haqqında müellifler, demek olar ki ne pis ne yaxşı bir söz eşitmirlər. Bu sahede tenqidin genişlemesi bir terefdən uşşaq edebiyatının inqışafına sebep olarsa ikinci terefdən uşşak yazıçılarını kütleyle tanıdar, bu sahneye marağı artırır*”¹³.

Şaik’in, 1906’dan başlayarak, hayatının son günlerine kadar yapacağı bu çağrılar, Azerbaycan’da çocuk edebiyatına olan ilginin artmasında büyük rol oynamış, bu sahaya yönelen yazarların sayısında hızlı bir artış sağlanmıştır. Çocuk edebiyatı adına yapılan çalışmalara, bu yönde yazdığı eserleri ile katılan Fuad Tanrıverdiyev, Sabir Memmedzade, Zaid Halil, Memmed Aslan, Tefik Mirze, Elesker Eloğlu gibi isimler, devraldıkları kültürel mirası geleceğe taşırlarken¹⁴, Şaik, bu sahaya kazandırdığı genç yazarları her fırsatta desteklemiş, bu desteğin diğer yazarlar ve hükümet tarafından da sürdürülmesi için yoğun çaba sarf etmiştir.

12 Abdulla Şaik Talıbzade, “Uşaqaların Zövqünü Ohşayan Eserler Yazacaq!”, *Genç İşçi Qezéti*, Bakı, 20 Yanvar 1940, s. 352.

13 Abdulla Şaik Talıbzade, “Kıçık Vetendaşlar Terbiye Édek” *Eserleri IV* (Tertib ve Qéydler: K. Talıbzade, Réd: E. Mirehmedov), Azer Neşr., Bakı, 1977. s. 157.

14 Bekir Nebiyev, *Söz Üreken Gelende*, Bakı Yazıçı Neşr., Qızıl Şerq Metb., Bakı, 1984, s. 172.

İncelediğimiz kaynaklarda, Azerbaycan çocuk edebiyatındaki yeri ve önemi açısından genellikle bu sahanın “ilk meşhur yaratıcısı”¹⁵ gibi takdirane ifadelerle anılmış olan Şaik, bir taraftan konu ile ilgili çağrılarını sürdürürken, diğer taraftan da edebî çalışmalarınıyla seslendiği kitleye rehberlik etmiştir. Yazar, ders kitapları yazmanın oldukça zor olduğu dönemlerde ilk adımı atarak, özellikle eğitim alanında kendini gösterecek olan yeniden yapılanma sürecinin ateşleyicilerinden olmuştur. Azerbaycan’da Sovyet hâkimiyeti kuruluncaya kadar yazdığı *Usaq Çeşmeyi* (1907), *İkinci İl* (1908), *Gülşen-i Edebiyyat* (1910), *Gülzar* (1912), *Millî Qıraet Kitabı* (1919), *Türk Çelengi* (1919) gibi ders kitapları, onun bu anlamda ortaya koyduğu çalışmalardan bazılarıdır. Aynı yıllarda *Debistan*, *Mekteb* ve diğer bazı çocuk dergilerinde yayımladığı “Xoruz (1906)”, “Keci (1906)”, “Mektebde (1907)”, “Mahnı (1910)”, “Tülkü ve Aslan (1912)”, “Uşaq ve Benövşe (1913)”, “Demirçi Neğmesi (1928)”, “Temizlik (1928)”, “Uşaq Bağçası (1935)”, “Pionerlere (1937)”, “Tonqal (1942)”, “Veten (1944)”, “Çalışan Qazanar (1950)”, “Göyercin (1959)” gibi şiirleri, “Qoçpolad (1938)”, “Ovçu Mestan (1939)”, “Şehirli Üzük (1941)”, “Nuşabe (1947)” gibi poema ve nağılları; “Cümlelerin Qezebi (1912)”, “Murad (1913)”, “Şelequyruq (1913)”, “Vezife (1926)”, “Tapdıq Dede (1936)”, “Timsah Ovu (1950)”, “Meşe Gözetçisi (1954)” gibi hikaye ve temsilleri; “Danışan Kukla (1916)”, “Veten (1942)” gibi piyesleri ile çocukları eğlendirirken eğitmeyi hedeflemiş olan yazar, onları hayata hazırlamak, onlara ilim, çalışkanlık, büyüklere saygı, vatanseverlik, tabiatseverlik, doğruluk, arkadaşlık, temizlik gibi kavramların kutsallığını aşılarmaya çalışmıştır. Manzum ve mensur eserlerinde çocuk terbiyesine eğilen yazar, makale ve benzerî ilmî çalışmaları ile de dikkatleri ahlâkî meziyetlerin geliştirilmesi ve sosyal kalkınmada okul-aile terbiyesinin oynayacağı role çekmiş, özellikle bu konu üzerinde ısrarlı olmuştur¹⁶. Çünkü Şaik’e göre insanlığın geleceği, ail eve okul arasındaki diyalogun sağlıklı olmasına bağlıdır. Eğer bu iki kurum tam bir bütünlük içerisinde hareket eder ve çalışmalarını esaslı temeller üzerinde yürü-

15 İlyas Efendiyevev, “Böyük Humanist”, *Azerbaycan*, Nu:3, Bakı Kommunist Neşr. Metb., Bakı, 1972, s. 161.

16 Abdulla Şaik Talıbzade, “Müellim”, *Azerbaycan Müellimi Qezeti*, Bakı, 5 May 1971.

türse, yetişecek olan genç nesil gerçekten yarınların teminatı olacaktır. Zira, yarınların büyüğü olan çocuklara verilecek terbiye, medenî inkişafın temel taşı olarak gelecek adına yapılacak en büyük yatırımlardandır¹⁷.

İlyas Efendiyev bir makalesinde, Azerbaycan'da birçok çocuğun Şaik'in eserleri ile büyüdüğünü vurgulamakta,¹⁸ Eflâtun Memmedov ise Azerbaycan'daki çocukların, okuma zevkini ilk kez Şaik'in eserleri ile tattıklarını ifade etmektedir.¹⁹ Şaik'in bu konudaki yeteneği ve onun, çocuk ruhunu çepeçevre kuşatan eserleri hakkındaki benzeri düşünceler, bugün Azerbaycan çocuk edebiyatı sahasında ihtisas sahibi olan birçok bilim adamının da müşterek kanaati durumundadır: "Azerbaycan yeni uşaq edebiyatının banisi kimi şerefli yér tutan A. Şaiqin eserleri, 80 ile yaxındır ki yeni yetmelerin te'lim terbiyesi içinde onlara qözel, exlaqi sîfetlerin aşılmasında mühüm rol oynamışdır, diller ezberi olmuşdur. Onun uşagların sévinçli işıldaqlı, aruzlu, romantik-xeyali, açıqlı mühebbetli, sévinçli, nifretli, elemi eks étdiren eserleri bütövlükde uşaq dünyasını, Azerbaycan uşaq dünyasını, Azerbaycan uşaq edebiyatını éle feth étmışdir ki, indi de bu sahede atılan her bir müzefferiyetli addımda, yazılan her bir kitabda Şaiq en'eneleri, Şaiq istiqameti, Şaiq ruhu hiss édirilir."²⁰

Abdulla Şaik'in, çocuk edebiyatı sahasında bir ekol hâline gelmiş olmasının en önemli sebeplerinden birisi onun eğitimci kişiliğidir. Abbas Zamanov, Şaik'in çocuklar için yazdığı eserleri değerlendirirken, bu tür çalışmalar yapacak olan bir yazarda bulunması gereken özellikler hakkında V.Q. Belinski'nin bazı tespitlerine yer vermekte ve özellikle çocuk psikolojisinin yakından tanınması gerektiğini vurgulamaktadır²¹. Yazar sözlerinin devamında da bu özelliğin Şaik'te fazlasıyla bulunduğunu ifade eder. Zira asıl mesleği öğretmenlik olan Abdulla Şaik, çocuklara okumayı sevdirmek, onların idrak his ve hayal dünyalarını geliştirmek için kaleme alacağı eserlerinin amacına ulaşabilmesi için onların ilgi saha-

17 Abdulla Şaik Talıbzade, "Mekteblerimiz" *Azerbaycan Qezéti*, Bakı, 14 Mart 1919.

18 İlyas Efendiyev, "Unudulmaz Yazıçı Büyük Hümanist", *Kommunist Qezéti*, 5 May 1971.

19 Eflatun Memmedov, *Abdulla Şaiq*, Gençlik, Bakı, 1983, s. 29.

20 Doç. Eli Mirzeyev, "Uşaq Edebiyatımızın Ölməz Bânisi", *Azerbaycan Müellimi*, Bakı, Dé-kabr 1981, s. 3.

21 Abbas Zamanov, *Abbas Emel Dostları*, Yazıçı Neşr, Qızıl Şerq Metb., Bakı 1971, s. 222.

larına yönelmiş, açıklık ve samimîlik prensibine bağlı kalarak öncelikle sempati-tilerini kazanmaya çalışmıştır. Yaşar Qarayev'in ifadesiyle “*Şair iken müellim, müellim iken de şair*”²² olan Şaik'in bu konuda gösterdiği hassasiyet, Azerbaycan çocuk edebiyatına çocukları tümünden kuşatan ve onların hafızalarından yıllarca silinmeyecek olan eserler kazandırmış, bu eserler ileride Azerbaycan kültür hayatında söz sahibi olacak birçok şahsiyetin yetişmesini sağlamıştır. Nitekim G. Musayev, bir makalesinde, çocukluğu sırasında babasının kendilerine okuduğu *Dağlar Sultanı* adlı eserin kendisinde bıraktığı tesiri hâlâ unutamadığını belirtirken²³, Azerbaycan edebiyatı romantik şairlerinden C. Cabbarlı aldığı terbiyeyi Şaik'in eserlerine borçlu olduğunu vurgulamaktadır²⁴.

Çocukları muhatap aldığı çalışmalarında klâsik edebiyattan büyük ölçüde istifade etmiş olan Şaik, çocukluğundan beri takip ettiği Nizamî, Haqanî, Fuzûlî, Vâqıf, Vidadî gibi şairlerin şiirlerindeki insan sevgisini yeni nesle aktarmaya çalışmıştır. Ancak şu noktayı özellikle vurgulamak gerekir ki, çocuk psikolojisini oldukça yakından tanıyan yazar, bu tür didaktik nitelikli eserlerinde dil ve tasvir unsurları itibarı ile daha çok Şifahî Halk edebiyatı an'anelerinden yararlanmayı tercih etmiştir. Böyle bir tercihin sebebi ise son derece açıktır. Zira çocukların eğitimi açısından son derece zengin olan bu sahadaki malzemeler, binlerce çocuk eserine kaynaklık edebilecek bir berekete sahiptir. Özellikle masallar, “*Çocuğa hem ahlâk, hem de sosyal bakımdan eğitimin sağlanması ve onun güzelliğinin ne olduğunu öğrenmesi*”²⁵ bakımından son derece elverişli ürünlerdir. Kahramanlık, sadakat, dostluk gibi çocukların maneviyatını geliştirecek olan meziyetler ise, Azerbaycan yazarlarından Elçin'in de ifade ettiği gibi yine Halk edebiyatı sahasının aslî unsurlarını teşkil etmektedir²⁶.

Halk edebiyatını, son derece zengin malzemeleri açısından yine halk içinden

22 Yaşar Qarayev, “Şaiq Mektebi”, K. Talıbzade, *Şaiqane Yad Ét*, Gençlik, Bakı, 1981, s. 154.

23 Eziz Mirehmedov, *Azerbaycan Sovét Yazıçıları (Edebi Portreler)*, Azerbaycan Dövlət Neşr., Azerbaycan SSR Medeniyyet Nazirliyi'nin 26 Komissarlar Adına Metb., Bakı, 1958, s. 130.

24 Abdulla Şaik Talıbzade, “Böyük Senetkar” *Eserleri IV* (Tertib ve Qéydler: K. Talıbzade, Réd: E. Mirehmedov), Azer Neşr., Bakı, 1977. s. 397

25 Prof. Dr. İnci Enginün “Çocuk Edebiyatına Toplu Bir Bakış”, *Türk Dili*, Ankara, Ocak 1985, s. 187.

26 Elçin, “Azerbaycan Uşaq Edebiyyatı Haqqında Düşünceler”, *Ulduz*, Nu: 4, Bakı, 1982, s. 45.

çıkılmış, ucu bucağı olmayan kültürel bir hazine olarak değerlendiren Şaik²⁷, Realnı Mektebi'nde görev yaparken derlemiş olduğu masal, bayatı, atalar sözü, tapmaca, gibi Halk edebiyatı ürünlerinden büyük ölçüde istifade etmiş, bilhassa poema ve temsillerinde daha çok hayvanlar âlemine yönelerek, çocukları eğlendirirken aynı zamanda onlara insanî ve ahlakî değerler kazandırmaya çalışmıştır. Onun, dürüst olmayan, insanların zayıf noktalarından yararlanmak suretiyle kendilerine menfaat temin eden, riyakâr kesimleri yermek ve çocuklara doğruluğu empoze etmek amacıyla kaleme almış olduğu "Tülkü Hecce Gedir", "Yaxşı Arxa" "Tıq-Tıq Xanım" gibi poemaları, bugün için Azerbaycan çocuk edebiyatının klâsikleri arasında gösterilmekte ve okutulmaktadır. Taşıdığı mesaj unsurları yanında, kullanılan dil ve tasvir unsurları açısından da Feridun Bey Köçerli gibi önemli tenkitçilerin iltifatlarına mazhar olan bu ve benzeri çalışmalar da²⁸, yine Şaik'in çocuk edebiyatının geliştirilmesinde oynadığı rolün önemini ortaya koyan göstergeler arasındadır.

Abdulla Şaik çocuklar için yazdığı Lirik şiirler, manzum ve mensur hikâyeler yanında tiyatro eserleri de kaleme almış, bu yöndeki çalışmaları ile "Azerbaycan uşaq tiyatrosunun yaranmasında ve inkişafında çox büyük rol"²⁹ oynamıştır. Onun 1910'da yazdığı "Gözel Bahar" adlı piyes, bugün için Azerbaycan Dram tiyatrosunun ilk önemli eseri olarak kabul edilmektedir. Şaik'in, çocuk tiyatrosuna bilhassa eğilmiş olmasının temel sebebi de yine daha önce ifade ettiğimiz kaygılarına dayanır. Zira her fırsatta çocukları muasır ruhla terbiye etmek için onların ilgi odaklarına yönelmek gerektiğini vurgulayan yazar, aynı zamanda göz ve kulağa da hitap edebilen sahne eserlerinin bu anlamda ideal bir vasıta olduğu kanaatindedir. "Uşaqqlar sehne eserlerine çox méyil édirler. Onlar téatr ve kino tamaşalarını oldukça çox sévirler. Be'zen ise téatr tamaşalarını özleri

27 Abdulla Şaik Talıbzade, "Dilimiz ve Edebiyyatımız.", *Eserleri IV* (Tertib ve Qéydler: K. Talıbzade, Réd: E. Mirehmedov), Azer Neşr., Bakı, 1977. s. 122.

28 Feridunbey Köçerli, 26 Mayıs 1911'de Gori'den yazdığı mektupta, Şaik'in, kendisine gönderdiği söz konusu eserler hakkındaki müspet kanaatlerini bildirmiş, ona, çocuk edebiyatı adına büyük bir adım olan bu tür çalışmalarına devam etmesini tavsiye etmiştir. Bk: Abdulla Şaik Talıbzade, "Firdunbey Köçerlinin Abdulla Şaik'e Mektupları" *Eserleri V* (Tertib ve Qéydler: Kamal Talıbzade, Réd: R. Hacıyév), Yazıçı Neşr., Bakı, 1978., s. 402-420.

29 Mehmed Baharlı, "Gözel Edib, Gözel Pedagog, Gözel İnsan", *Azerbaycan Mektebi* (Aylık Élmi. Nezeri, Pédagoji Jurnalı), Nu:5, Azerbaycan SSR Maarif Neşr., Bakı, May 1981, s. 62.

*göstermek isteyirler. Yazıçılarımız mekteblerde teşkil edilmiş dram dernekleri için de küçük formalı eserler yazmağı unutmamalıdır. Béle eserler siyasi cehetden keskin ve yüksek bedii seviyyede olmalıdır. Mekteb sehneleri için yazılan müasir eserler mekteblerin dram derneklerinde oynanan bedii cehetden zeif piyeslerin qarşısını alar ve neticede uşaqlarımızın bedii zövqü gat gat artar.”*³⁰

Halk ruhunun yansıtıldığı ve fazilet, erdem gibi seciyyevî duyguların aşılandığı çocuk eserlerinin mutlak surette sahneye taşınması gerektiğine inanan Şaik³¹, resmî öğretmenlik görevinden ayrıldıktan sonra bile bu yöndeki çalışmalarını sürdürmüş, konuya olan hassasiyeti sebebiyle 1937’de “Genç Temaşacılar” tiyatrosuna eğitim rehberi olarak atanmıştır. Onun, gerek daha önceki yıllarda, gerekse sanat hayatının bu ikinci döneminde ortaya koyduğu çalışmalar bugün bile Azerbaycan çocuk tiyatrosunun sahnelerinde ve şahsî kitaplıklarda ayrı bir yer tutmaktadır³². Öte yandan, Bakü’de bulunan bir tiyatro binasına, “Abdulla Şaik Kukla Tiyatrosu” adının verilmiş olması da, yine onun, bu sahanın geliştirilmesi adına verdiği mücadelinin bir diğer ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

İzlediği metot ve getirdiği yenilikler açısından Azerbaycan çocuk edebiyatı adına yeni bir nefes olan Şaik, bugün için “Uşakların sevimli dostu”, “Yeni Uşak edebiyatının bânisi”, “Uşak edebiyatının klâsik yaratıcısı” gibi unvanlarla anılmaktadır. Yazarın çocuklara yaklaşımı ve onların ruh yapısına uygun bir yaklaşımla kaleme aldığı eserleri, Azerbaycan çocuk edebiyatı yazarları için birinci dereceden bir kaynak olarak yıllarca okutulmuş ve okutulmaktadır. Eserlerinde temel olarak çocukların idrak seviyelerini güçlendirmeyi, onlara güzel duygular terbiye ederek topluma kazandırmayı hedefleyen Şaik, gerek seçtiği konular, gerekse kullandığı dil ve üslûbu ile Azerbaycan’da bu sahaya orijinallik kazandırmıştır.

30 Abdulla Şaik Talıbzade, “Uşakların Zövqünü Ohşayan Eserler Yazmaq!”, *Genç İşçi Qezeti*, Bakı 20 Yanvar 1940.

31 Abdulla Şaik Talıbzade, “Şerefli Yol”, *Eserleri IV* (Tertib ve Qéydler: K. Talıbzade, Réd: E. Mirehmedov), Azer Neşr., Bakı, 1977. s. 411.

32 Doç. Eli Mirzeyév, “Uşaq Edebiyyatımızın Ölmez Bânisi”, *Azerbaycan Müellimi*, Bakı, Dékabr 1981.

Günümüz Azerbaycan şiirinin en önemli isimlerinden olan Bahtiyar Vahabzade, Şalik'in vefatı üzerine 1959 yılında kaleme aldığı bir şiirinde, onun bu sahadaki edebî varlığını şu mısralarıyla dile getirmiştir:

*Kéçer qerinelər,
Öten néçe il,
Hemişe yaz olar senet bağında.
Sözlerin gezecek nesil be nesil,
Körpe balaların gül dodağında³³*

ABDULLA ŞAIK'IN ÇOCUK ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER

Layla

*Layla déyim, yat ciyerim parası,
Ağlama çox éy gözümün qarast!
Olma yémek-içmeyin avarası,
Layla quzum, layla gözüm, yatgilen,
Rahat olub bir azca boy atgilen.*

*Böyü bir az, yéddi yaşa yétgilen,
Sahar tézden dur, mektebe gétgilen;
Ders oxuyub yazmağa se'y étkilen;
Layla quzum, layla gözüm, yatgilen,
Rahat olub bir azca boy atgilen.*

33 Bextiyar Vahabzade, "Hemişe Yaz Olar", K. Talıbzade, *Şaiqane Yad Ét*, Genclik, Bakı, 1981, s. 93.

*Temiz g yib dolangilen g l kimi,
Her gün oxu dersini bülbül kimi;
Gezme k çelerde g dib v yl kimi;
Layla quzum, layla gözüm, yatgilen,
Rahat olub bir azca boy atgilen.*

*Sen de alıř  lm ile ř hret qazan,
Qalma cahaletde, olarsan yaman;
Elmle abad olubdur cahan;
Layla quzum, layla gözüm, yatgilen,
Rahat olub bir azca boy atgilen.*

1906

Uşaq ve Dovřan

Uyaq

-Dovřan, dovřan a dovřan!

Qama dayan, a dovřan!

Qama seni s venden,

Can kimi isteyenden.

Dovřan

-Dura bilmerem, dadaş,

Yanında var alabař.

Xeberdaram iřinden,

Qurtarmaram diřinden

1906

Mektebde

Qonşumuzun oğlu Muradı, ata,
Qoydu, keçen gün atası mektebe.
Sen de gédib çanta, kitab al mene,
Qoy, ata can, men de gédim mektebe.

Dünen gédib mektebi men, görmüşem,
Ay, ne qeder yoldaşlarım var, ata!
Beğenmişem mektebi çox sévmişem,
Gel meni de mektebe qoy, ay ata!

Müellime söyleyir idi neler...
Néce isti, soyuq yérler var, déyir.
Ay ata, dünyada var imiş neler?
Yağış, duman neden olur söyleyir.

Şekil çekirdiler uşaqqlar, ata,
Men de baxırdım: biri orman çekir,
Biri çekir at, biri ovçu, tula,
Biri daxma, biri deyirman çekir.

Sonra müellim hamısın oxutdu,
Pencereden gördü, çağırdu meni.
İskamyada, ay ata can oturtdu,
Dédi:-Atan mektebe qoysun seni.

Oyan Ođlum

Ağıllı oğlum, oyan!
Qiymetlidir her zaman.
Téz ol, dur, gét mektebe,
Sarıl élme, edebe.
Seher ziyandır yuxu,
Mektebe gét, ders oxu.
Al sefeqli güneş var,
Pencereden parıldar,
Qalx ki hamı oyanmış,
Diünya nura boyanmış.
Seher ziyandır yuxu,
Mektebe gét, ders oxu.

1907

Kepenek

Menem qanadlı çiçek,
Adım ise kepenek...
Al-elvan xallarım var.
Qızıl kimi parıldar.
Qanadımı açaram,
Budaq-budaq uçaram.
Yuvam, otađım ancaq
Olur yaşıllı bir yarpaq,
Menim dostumdur her gül,
İnce télli göy sünbül.
Oynađımdur çöl, çemen,
Meni tutmaq isteyen,
Éy mehriman uşaqlar,
Siz yaşayan bextiyar!
Menim de bu diünyada
Bir başqa alemim var...

1928.

Tülkü ve Deve

Deve otlaya-otlaya,
Kendden bir az uzaqlaşdı.
Yetişdi bir daşqın çaya,
Sudan içib, çayı aşdı.

Dizin büküb çöktü yére,
Üreyinde yoxdu qorxu.
Xumarlandı, birden-bire
Gözlerine girdi yuxu.

Tülkü çıxdı yuvasından,
Görünce yatmış deveni.
Üreyinde dédi: "Ay can!
Bextim ac qoymayır meni.

Zorba deve ayağıyla
Gelmiş yuvamın ağzına.
Onu keçirməkçün ele,
Quyruğumu quyruğuna

Kendir kimi bağlayaram,
Çekib yuvama deveni,
Üreyini dağlayaram;
Bir ay doyurar o meni"

Bunu déyib, téz yan aldı,
Dédiyine emel étdi.
Qüvve işe saldı,
Quyruğunu ha terpetdi,

Deve étmedi hereket,
Terpenmedi heç yérinden,
Tülkü işledirken quvvet
Zorba deve gördü birden

Terpedirler quyruğunu;
Hövl ile qalxdı ayağa;
Bu iş qorxutmuşdu onu,
Üz qoydu kende qaçmağa...

Tülkü havada sallanmış...
Qurtarmaqçün öz canını:
Gah buduna batırır diş,
Gah kéçirir dırnağını.

Deve aldıqça her yara,
Qaçır daha siir'et ile.
Tülkü ağa düşüb dara,
Héy vurnuxur güvvet ile.

Kende çatınca tülküünü
İtler görüb, hov-hov saldı.
Dağttılar boz kürkünü,
Heresi dişlek çaldı.

1942

Veten

*Sen éy gözel Vetenim,
Yurdum, yuvamsan benim.
Sende xoş ömür sürer,
Sévilenim, sévenim.
Sensen yanan çırağım,
Yurdum, yuvam ocağım,
Havam, suyum, torpağım,
Bağım, tarlam, çemenim.
Seni duymaz her yéten,
Eşqin çıxmaz könülden.
Böyük anam sensen, sen!
Varlığımsan sen benim.
Senindir çarpan ürek,
Senden doğar her dilek,
Ne gözelsenne göyçek,
Sen, éy ana Vetenim!*

1944

Qışın Neğmesi

*Saqqalı ağ, saçı ağ,
Elinde zorba çomaq
Geldi qocalmış baba
Şaxta baba, Qış baba.
Qurladı boğnuq sesi,
Uğuldadı neğmesi:
“- Ay uşaqlar, men qışam,
Burda menzil salmışam.
Men gelende yağar qar,
Onu séver uşaqlar.
Qardan adam yaparaq,
Oynarlar qar-topalaq.
Soyuq qış axşamında
İsti ocaq başında
Nağil déyir neneler,
Qulaq asır neveler”.
Çölde ayaz, boran, gar
Qışın da bir zövqü var...*

1946